

12 januari 2014 – zondag 'doop van de Heer'

Matteüs 3,13-17

Woorden uit de Hemel

Ds Jaco Zuurmond

Gemeente van onze Heer, Jezus Christus,

Zodra Jezus gedoopt was en uit het water omhoogkwam, opende de hemel zich voor hem en zag hij hoe de Geest van God als een duif op hem neerdaalde. En uit de hemel klonk een stem: 'Dit is mijn geliefde Zoon, in hem vind ik vreugde.'

Over de hemel zeg je al snel te veel. Het is een beetje een té moeilijk woord geworden in een tijd, in een land, waarin de meeste mensen zich bij hemel niet veel méér kunnen voorstellen dan een soort eindeloze Albert Heijn omgeven door een soort al even eindeloos Walibi-pretpark – o ja, en alles is er gratis en het regent er nooit. Harry Kuitert zei het al: alles wat over boven gezegd wordt komt van beneden... en dat had hij ook weer niet van zichzelf, maar grote denkers als Marx en Freud hadden het al eerder allemaal uitgedacht. De hemel als een soort projectiescherm voor onze onvervulde wensen... een soort dromeland dat ons maar al te vaak al te zeer de aarde doet vergeten. En precies daarom een gevaarlijk thema. Juist om die reden – omdat dromen over de hemel afleidt van onze verantwoordelijkheid op aarde – om diezelfde reden wordt ook in de Bijbel maar bijzonder weinig over de hemel gesproken, gedacht en gedroomd.

Desniettemin... gaat vanmorgen de hemel open... Even is er verkeer tussen boven en beneden, en tussen beneden en boven. Het is zelfs een drukte van belang. De beelden tuimelen over elkaar heen. Het water – beeld voor de diepste diepte, voor het onderste onder, breekt open. Jezus stijgt op, omhoog, uit dat water, als Israël uit de Rode Zee. Het leven klimt uit de dood. En tegelijk opent zich van boven de hemel. En vanuit de hoogte daalt de Geest Gods neer. En er klinkt zelfs een stem uit die hemel – van boven naar beneden. En dat allemaal in één beeld, één zelfde moment. Heel even raken boven en beneden elkaar. Gelukkig maar. Want Marx en Freud en Kuitert mogen dan echt gelijk hebben – dat mensen niet goed om kunnen gaan mét een hemel... zonder hemel kunnen we misschien evenmin.

Deze zondagen van de Epifanie wagen we het er op. Dankzij een mooie icoon op de voorzijde van onze liturgie blijven we zelfs een aantal weken staan in dit beeld van die geopende hemel. Ondertussen lezen we het Evangelie naar Matteüs door. Jezus zal nog verder omhoog klimmen. Vandaag uit het water. Morgen de berg op. Dan ben je halverwege tussen hemel en aarde – daar waar vandaag die duif lijkt te fladderen. De hemel blijft zo a.h.w. nog even op een kier staan. Straks zal hij gaan spreken, die mens die vandaag uit het water oprijst. Jezus. Maar om te spreken zal hij eerst nog verder omhoog gaan. De berg op. Zijn rede zal een Bergrede zijn. Daarmee komen ook zijn woorden straks van boven. Zoals ooit Mozes de berg op ging, en terug kwam met woorden die van boven kwamen. Tien Woorden met hemels gezag. Woorden uit de hemel... voor mensen op aarde. We kunnen niet met... maar we kunnen evenmin zonder.

De icoon voorop onze liturgie stamt uit de Orthodoxe kerktraditie. Dat grote zo andere deel van de wereldkerk, met name in Oost-Europa... De Byzantijnse kerk. Al bijna duizend jaar gaan we gescheiden wegen. In die Orthodoxe Kerk is het feest van de doop van de Heer, dat daar gevierd wordt op 6 januari, min of meer het eigenlijke kerstfeest. In dat deel van de kerk spreekt men bij dit verhaal ook niet slechts (zoals wij) van 'epifanie' – wat algemeen 'verschijning' betekent – maar van 'theofanie', 'godsverschijning'. God zélf verschijnt op aarde, zo benadrukt de Orthodoxe kerk. Die 'theofanie', dát is de ware zin van Kerst. Kerst lukt pas echt, zogezegd, op zes januari, als de hemel open gaat. Vader, Zoon en Geest - Hemel en aarde voor even verenigd tezaam. In de icoon van 6 januari wordt het allemaal éven zichtbaar.

Met Kuitert en al die andere gezond kritische filosofen en theologen moeten we inderdaad beseffen en blijven beseffen dat alles wat over boven wordt gezegd van beneden komt. De hemel is geprojecteerde mensenmacht – en onmacht. Tegelijk moet – mag - moet - ook het omgekeerde worden gezegd. Dat de hemel juist beeld is voor die plaats die alle aardse macht overstijgt. De plaats waaraan geen enkele aardse macht kan raken. Zelfs onze dromen en projecties raken de hemel niet. De hemel hebben wij nooit in onze macht, hoe wij hier op aarde ook tekeer gaan. En ergens is dat een heilzaam beeld.

Uit die hemel klinken – soms even – woorden. Tien Woorden van Mozes 'uit de hemel'. Wat moet je je daar bij voorstellen? Misschien wel juist niets. Misschien is het juist de bedoeling dat je je daar niets bij voorstelt. Dat beeld van de hemel staat voor het besef dat hier sprake is van een geheim dat juist ook geheim wil blijven, móet blijven. Blijf er maar liever af.

In de Bergredes van Mozes en van Jezus is het diepste geheim van het mensen-samen-leven samengevat. Allemaal wijsheid van beneden. Zeker. Maar toch... Israël heeft geweten: in deze (Tien) Woorden, raken we de essentie van ons bestaan. Dit raakt aan het geheim van de mens en van ons mensen-samen. Laten we het daarom 'hemelse woorden' noemen. Wat we daarmee precies zeggen weten wij ook niet – maar juist daarom kan het niet beter worden gezegd.

De hemel spreekt mee in het verhaal van Jezus dat wij deze weken gaan lezen - komend van kerst. Beter kan het niet gezegd. Hier gaat het om het diepste geheim van ons menszijn. Dat diepste geheim spreekt mensen aan. Raakt mensen aan. Neemt mensen mee. Neemt ons mee.

Laten we luisteren. Goed luisteren. Naar dit hemels woord. Daar wordt een mens niet slechter van.

Amen

Icoon van de *Theofanie* uit Chevetogne